

Mødet med de forråede professionelle

Dorthe Birkmose er psykolog (cand. psych.), blogger på www.dorthebirkmose.dk, foredragsholder og forfatter til bogen "Når gode mennesker handler ondt".

Hvad er det, der sker, når sagsbehandlere affærdiger forældres ønske om undervisning med, at de bare kan google autisme? Hvad er det, der sker, når psykologens tests viser, at det stressede og skolevægende barn ikke har brug for støtte i skolen? Hvad er det, der sker, når en pædagog skælder et menneske med autisme ud for at have svært ved at forstå de usagte sociale adfærdsregler? Hvad er det, der sker, når sagsbehandlere ikke svarer på mails og opkald? Hvad er det, der sker, når lærere og pædagoger skriver til forældrene på skolens intranet, at der igen har været problemer med barnets adfærd – uden at komme med bud på, hvordan de selv vil blive bedre til at hjælpe barnet? Hvad er det, der sker, når sagsbehandlere bestiller en forældreegnethedsundersøgelse, når barnet med autisme vægrer sig mod at gå i skole, fordi det er alt for svært? Hvad er det, der sker, når pædagoger bruger fysisk magtanvendelse overfor mennesker med autisme? Svaret på alle spørgsmålene er: Forråelse hos de professionelle.

Forråelse – at blive mere og mere rå

Forråelse er et begreb for en udviklingsproces, hvor man gradvist bliver mere og mere rå og brutal i sin tænkning og sine handlinger (Birkmose, 2013). Jeg tror, at alle har prøvet forskellige konstellationer af at blive så afmægtig, at man tænkte og handlede mere primitivt, end man normalt ville; at være forblændet af egne gode intentioner, så man derfor glemte at

tænke på, hvad man egentlig gjorde mod andre; ikke turde sige gruppen eller autoriteterne imod samt at være stiltiende vidne til andres hårde kommunikation. Selvom forråelse er et gammelt dansk begreb, kender de færreste til begrebet, fordi fænomenet er lige så tabuiseret, som det er velkendt i praksis. Som professionel har man valgt et arbejde, hvor man skal hjælpe andre mennesker; og derfor må man have de allerbedste intentioner om at gøre godt. Og så kan man alligevel havne i situationer, hvor man gør andre ondt. Det paradoks har ingen lyst til at tale om, men det bliver vi nødt til. Jeg vil i denne artikel prøve at beskrive og forklare, hvorfor professionelle kan reagere med forråelse. Det er ikke, fordi jeg synes, at det er i orden. Det er heller ikke, fordi I skal rumme de professionelles afmagt eller finde jer i at blive krænket. Men nogle gange kan det hjælpe lidt at vide, hvorfor andre mennesker krænker og ydmyger én.

” Forråelse er en udviklingsproces, hvor man gradvist bliver mere og mere rå i sin tænkning.

Den samfundsmæssige og politiske forræelse, der delvist camoufleres af et positivt nysprog

Der verserer forræede mediehistorier om opmærksomhedskrævende forældre, der sygeliggør deres børn i jagten på diagnoser og medicin. Det har især været mennesker med ADHD, som skulle finde sig i denne mistænkeliggørelse og latterliggørelse; men historierne bliver bredt ud til generelt at handle om forældre til børn med usynlige handicaps. Der er også gang i en fortælling om, at forældre generelt er konfliktsky og fraværende, og at deres børn derfor er uregerlige og egoistiske. Det ville være nemt, hvis det var rigtigt. Så kunne man give børnene og forældrene skylden for deres egne vanskeligheder, og man kunne som samfund og som professionel i bedste laissez faire stil læne sig tilbage og fralægge sig selv ethvert ansvar for at hjælpe. Jeg hører politiske klichéer om, at man har "ansvar for eget liv", "de pårørende må trække et tungere læs", og at man tilsyneladende kan "få for meget hjælp". Hvis man ikke selv har alvorlige problemer, så kunne det måske lyde rigtigt. Men så snart man får brug for professionel hjælp, bliver det svært, hvis man mødes af professionelle, der ikke tager ansvaret for at få samarbejdet til at fungere.

Det er politisk besluttet, at der skal spares på kraftigt på samtlige velfærdsområder. Det betyder, at områder som psykiatrien, ældreområdet og sygehusene, som allerede har oplevet årtier med besparelser, forringes yderligere. Det betyder, at de socialt udsatte og integrationsområdet, som altid har fået mindst, ikke kan gøre sig forhåbninger om, at det bliver bedre. Og det betyder, at hidtil beskyttede områder som folkeskolen og handicapområdet også begynder at mærke besparelserne. Besparelserne er dog ikke en direkte årsag til forræelse. Jeg har mødt ordentlighed og faglighed på steder med ganske få ressourcer, og jeg har mødt den mest brutale forræelse på steder med alt for mange ressourcer. Problemet er snarere, at der udvikles et stadig mere positivt sprogbrug. Der tales om udfordringer i stedet for problemer, om muligheder i stedet for begrænsninger, om prioriteringer i stedet for forringelser, om selvledelse i stedet for manglende ledelse osv., osv. Det positive nysprog dækker desværre over netop problemer, begrænsninger, forringelser og manglende faglig ledelse. Jeg har læst nogle af de rapporter, som produceres til politikere-

ne, og jeg har svært ved at genkende virkeligheden i overstrømmende positive beskrivelser fulde af fotos af glade mennesker, masser af tal og statistik sat op i flotte lagkagemodeller ledsaget af alle de politisk korrekte ord. Papirvirkeligheden – fuld af inklusion, trivsel, udvikling og mere kvalitet til færre penge – står desværre i skærende kontrast til den virkelighed, hvor mennesker med brug for professionel hjælp i stigende grad oplever eksklusion, mistrivsel, manglende hjælp og forræelse. Og det er som bekendt en kortsigtet strategi at forsøge at tie problemerne ihjel.

” Det positive nysprog dækker desværre over en virkelighed, der ikke altid er så positiv.

Den ekskluderende effekt af inklusionsprojektet

Et aktuelt eksempel på et positivt sprogbrug, der camouflerer en barsk virkelighed, er inklusionsbegrebet. Det er politisk besluttet, at 96 % af alle børn skal være inkluderede i den almindelige folkeskole i år. Denne beslutning er truffet på baggrund af en holdning om, at inklusion er at være med i "de normals" fællesskab. Det er bare ikke så let at skabe fællesskaber. Fællesskaber opstår – helt uden ord – mellem mennesker, der føler sig ens (Baumann, 2007). Denne ens-hed er svær at sætte fingeren på. Man kan ikke på forhånd vide, hvilke mennesker der vil føle sig forbundne med hinanden, og hvilke der vil blive betragtet som anderledes. Sikkert er det bare, at de, der er anderledes, bliver ekskluderet af gruppen. På handicapområdet gjorde man sig nogle barske erfaringer, da man forsøgte sig med integrationsprojektet i 1980'erne og 90'erne, hvor man nedlagde bosteder for at flytte mennesker med medfødte hjerneskader ud i almindelige rækkehuse sammen med "de normale". Projektet førte til langt flere ensomme mennesker, da fællesskaber mellem mennesker ikke kan skabes via en fysisk placering.

Jeg kan være bekymret for, at inklusionsprojektet også kan føre til ensomhed for de børn og familier, der er anderledes.

Inklusion kan defineres på en helt anden måde end den politiske udgave af inklusion. Inklusion kan være en tanke om, at alle mennesker har krav på at føle sig som en del af et fællesskab. Så handler det ikke længere om, at alle skal tilpasses til at kunne være i det samme fællesskab. Det handler i stedet om, at vidt forskellige fællesskaber kan være meningsfulde for det enkelte menneske. Det er ikke ligegyldigt, om man stræber efter en inklusion, hvor alle er en del af det ”normale” fællesskab, eller om man stræber efter en inklusion, hvor det enkelte menneske føler sig som en del af et fællesskab. Nogle af konflikterne mellem forældre og professionelle kan handle om, at man har forskellige definitioner af inklusion.

” Inklusion burde være tanken om, at alle mennesker har krav på at føle sig som en del af et fællesskab.

Hvis de professionelle arbejder for, at alle inkluderes i det ”normale” fællesskab, så er der en risiko for, at det bliver logisk for de professionelle at tænke i, hvordan det enkelte barn bør tilpasse sig til fællesskabet. Dermed er der en risiko for adfærdsmodifikation og social træning af det barn, der i forvejen har vanskeligheder. I yderste konsekvens kan det ende med, at de professionelle får kommunikeret til familien, at barnet er forkert. For nylig fortalte en mor mig, at skolelederen havde foreslået, at hendes søn skulle medicineres, så han kunne sidde stille i klassen. Skolelederen var blevet så afmægtig og forrået, at han ikke længere havde en ambition om, at drengen skulle trives og lære noget. Målet var reduceret til, at han bare skulle sidde stille, så han ikke ødelagde skoledagen for lærerne og de andre i klassen. Dren-

gen ville godt nok sidde fysisk tæt på ”de normale”, men han ville være ekskluderet fra fællesskabet – og opgivet af de professionelle.

Inklusionen af børn med fysiske handicaps går væsentlig bedre end inklusionen af børn med usynlige handicaps (Böttcher & Dammeyer, 2013). Det er nemlig lettere for professionelle at forstå og hjælpe mennesker med synlige handicaps. Inklusionsprojektet indebærer en risiko for, at børnene med de usynlige handicaps vokser op med følelsen af at være på tålt ophold. Når børn og unge kan udvikle depressioner, så er det ikke på grund af autismen. Det er på grund af, at de igen og igen oplever ikke at slå til, at de føler sig forkerte, og at de sociale krav er for høje. Det er med andre ord kombinationen af autisme og ikke-tilpassede omgivelser, der medfører angst og depression. Hvis de professionelle arbejder for, at alle føler sig som en del af et fællesskab, så kommer det ikke til at handle om at tilpasse og adfærdsregulere børn, som har det vanskeligt. Det kommer i stedet til at handle om at tage udgangspunkt i det enkelte barn for at kunne tilpasse de fysiske og psykiske rammer, så barnet får de bedst mulige betingelser for at udvikle sig og være social. Og det kommer til at handle om at lytte til barnet og forældrene, når de fortæller om, hvilken hjælp de har brug for.

Forråelsen hos den enkelte

Den politiske forræelse og inklusionsprojektet kan dog ikke forklare, hvorfor man kan blive mødt med mistro og manglende forståelse, når man som forældre forsøger at få den rette hjælp til sin familie, eller når man som menneske med autisme beder om professionel hjælp. Det beder politikerne og lederne ikke om. Og det tager ikke længere tid for den professionelle at svare ordentligt end at svare nedgørende. Alle professionelle kan komme til at tænke forræde tanker og til at handle på nogle af de forræde impulser. Det handler i bund og grund om at blive afmægtig nok. Afmagten i arbejdet med at hjælpe andre mennesker har mange lag og nuancer: Afmagt over alt det, som man ikke når; afmagt over ikke at kunne hjælpe de mennesker, der har det sværest; afmagt over andres problemskabende adfærd; afmagt over samarbejdsproblemer med kolleger og ledelse; afmagt over inklusionsprojektet samt afmagt over

trusler om besparelser og fyringer. Når man ikke kan gennemskue situationen; når man ikke kan forstå eller rumme andre; når man prøver at beskytte nogle mod andre; når man er bekymret for øget arbejdspress og når man ikke kan komme i tanke om andre handlemuligheder, så kan straf, skælden ud, afvisninger, hårdhændethed og ignoreringer desværre komme til at virke som logiske reaktioner – også for professionelle, der ved bedre. Når man har gjort andre ondt, bliver man – for at kunne holde sig selv ud – nødt til at legitimere det ved at lave en fortælling om, at den forræde handling var nødvendig, helt på sin plads eller måske endda god. Forsvarsmekanismer som fortrængning, bagatellisering, benægtelse osv. kan effektivt skjule for én selv, hvad man gør mod andre mennesker, og hvor ondt det gør på dem.

Tre former for onde handlinger

At handle ondt betyder, at man gør noget, som gør ondt på et andet menneske. At man handler ondt betyder ikke, at man er et ondt menneske. Der ikke er nogle af de professionelle, som I møder, der ønsker at gøre jer ondt. Jeg understreger dette, fordi det er vigtigt at undgå fjendebilleder og hævnfølelser, hvis vi skal gøre noget konstruktivt ved forræelsen hos professionelle.

De professionelle, som taler ned til jer og ydmyger jer, kan være mennesker med de allerbedste hensigter. Der er professionelle, som er sikre på, at de gør det godt, når de skælder jer ud og opdrager på jer. Der er professionelle, der arbejder ud fra idealet om at sidde og tie stille, idealet om adfærdsreglementer og time-outs eller idealet om smiley- og belønningssystemer. Der kan også ske mange krænkelser i inklusionens, rehabiliteringens eller sundhedens hellige navn. Det kaldes idealistisk ondskab, når man tror, at man ved, hvad der er godt for andre, og at målet derfor helliger midlerne.

I kan også møde professionelle, som kan være mere optagede af at beskytte sig selv. Det kan være vigtigere for nogle professionelle at leve op til effektivitetskravene, virke dygtige, komme nemmest gennem dagen, undgå fyring eller gøre karriere. Det kaldes egoistisk ondskab, når man gør andre ondt, fordi man tænker mere på sig selv end på andre. Det er

stadig ikke, fordi man har onde intentioner. Endelig kan I også møde professionelle, der ikke hjælper jer – bare fordi de ikke har tænkt sig om. Jeg tror, at det er tankeløsheden, som I hyppigst vil møde hos de professionelle. Når pædagoger smågrinende udveksler nedsættende anekdoter om et forældrepar; når psykologen afviser barnets forsøg på kontakt midt i testningen; når sagsbehandleren afbryder en borgers livsfortælling for at komme tilbage til udfyldelse af et skema, samt når en lærer effektuerer en adfærdsregel om, at man ikke må have kasketter på indendørs, så har de ikke tænkt over, hvad det er, at de gør mod andre. Min erfaring er, at et par kritiske spørgsmål til sådanne handlinger kan skabe refleksion nok til, at forrælsen ophører. Andre gange kan der dog være mere massiv modstand mod at ophæve tankeløsheden.

” **Onde handlinger kan skyldes idealer om det gode, selvbeskyttelse og tankeløshed. Onde handlinger skyldes ikke onde intentioner.**

Hvad gør man, når man møder forræde professionelle?

Jeg ville ønske, at jeg kunne give nogle konkrete retningslinjer for, hvad man stiller op, når man møder forræde professionelle. Men der findes ingen lette løsninger på komplekse problemstillinger; og jeres konflikter er meget forskellige. Jeg ville ønske, at jeg kunne skrive, at dialog er vejen frem, og at I må kunne tale jer til rette. Men jeg ved godt, hvor fastlåst en konfliktsituation kan være, og hvor svært det er at trænge igennem til forræde professionelle. Det eneste, der reelt kan formindske forrælsen, er en højere faglighed. Men som borgere og pårørende er I ikke i en magtposition, hvor I kan kræve højere faglighed hos de professionelle, som I møder.

Landsforeningen kan rådgive og assistere jer i nogle situationer, og Landsforeningen kan stille nogle krav om faglighed til det politiske system. Men i de konkrete situationer vil jeres eneste mulighed for at højne fagligheden være, at I selv køber psykologiske undersøgelser, bruger jeres egen psykiater, jurist eller socialrådgiver og selv finder frem til fysio- og ergoterapeuter, der har specialiseret sig i sanseintegration. Dette skævvrider desværre vores samfund, da der vil være mennesker, som ikke har råd og overskud til at hyre deres egne professionelle. Jeg ville ønske, at der var mere hjælp at hente i det offentlige system.

Faglighed er løsningen ...

den ikke-dirigerende faglighed vel at mærke

Det er, når fagligheden ikke slår til, at forråelsen får fat. Det eneste reelle værn mod forråelse er en faglig forståelse for de mennesker, som har brug for hjælp. Grunduddannelserne for lærere, pædagoger, social- og sundhedsassistenter og socialrådgivere ruster ikke de professionelle godt nok til arbejdet med mennesker med kognitive vanskeligheder, og grunduddannelserne er ikke selektive nok i forhold til, hvem der bliver uddannet. Det er først, når man som professionel har en forståelse for de skjulte handicaps og en forståelse for, hvad autisme kan gøre ved en familie, at man bliver i stand til have en professionel empati for de mennesker, man møder. Uanset hvor presset man bliver, og uanset hvor besynderligt man synes, at andre lever deres liv. Faglighed skaber den kreativitet, der kræves for at lave de individuelle strategier, som kan sikre, at man lykkes med at hjælpe andre.

Der tales meget om faglighed, og der er mange forskellige koncepter at vælge imellem. Jeg tager skarpt afstand fra de rå, konsekvenspædagogiske og styrende fagligheder med deres nudging, adfærdsregulering og psykiske magtanvendelser (Birkmose, 2014a; 2014b). Når jeg taler om faglighed, så mener jeg de mange vidt forskellige retninger indenfor det ikke-dirigerende paradigme, som hviler på teorierne af den amerikanske psykolog Carl Rogers og den sovjetiske psykolog Lev Vygotsky. Det er retninger som eksempelvis neuropædagogik à la Karen Marie Grønnebæk (2003) og Peter Thyboe (2013); neuropsykologi à la Ann Elisabeth Knudsen (2002); Tom Kitwoods (1999) tanker om etik; Eriks Sigsgaards (2014) tanker om retten til at sige nej og undgå skældud; Jesper Juuls (2013) tanker om aggression som udtryk for en følelse af værdiløshed; low arousal og rogivende pædagogik (Elvén, 2010; 2013); gentle teaching (McGee & Menolascino, 1991); den motiverende samtale (Miller & Rollnick, 2014); handicappsykologi (Böttcher & Dammeyer, 2013); mentalisering (Hagelquist, 2012) samt ikke mindst sanseintegrationen (Gammeltoft, 2009). Alle disse retninger har en fælles grundlæggende holdning om, at det professionelle arbejde handler om et solidarisk samarbejde med henblik på at indrette omgivelserne og kravene, så det enkelte menneske får en hverdag med meningsfulde aktiviteter og inkluderende relationer. Udgangspunktet er at blive klog på menneskets og familiens egne bestræbelser på at overvinde, kompensere for og leve med de begrænsninger, som autismen medfører. Det er ikke nødvendigt at opfinde noget nyt, og det er ikke nødvendigt at tjekke evidensen. Vi kan roligt gå i gang med i langt højere grad at bruge al den viden, som allerede er tilgængelig.

Det er, når fagligheden ikke slår til, at forråelsen får fat.
 Det eneste reelle værn mod forråelse er en faglig forståelse
 for de mennesker, som har brug for hjælp.

Hvis man vil inkludere og rehabiliterer mennesker med autisme, så kræver det grundige efteruddannelser af både medarbejdere og ledere. Det er ikke nok med generelle kurser hist og pist, det kræver efteruddannelse med faglig tyngde og direkte fokus på autisme, den professionelle samtale og pårørendesamarbejde. Inklusion og rehabilitering kræver også, at der i højere grad ansættes faggrupper som ergoterapeuter, fysioterapeuter, logopæder, sygeplejersker og psykologer, som i dagligt samarbejde med pædagoger, lærere, social- og sundhedsassistenter og socialrådgivere deltager i arbejdet med at hjælpe børnene/borgerne og deres familier. Tværfaglighed er besværligt, men hvis vi vil højne fagligheden, udnytte de tilstedeværende ressourcer og formindske forrælsen, så er det den eneste vej frem.

Det er ikke jeres skyld

Mit budskab med artiklen er at fortælle jer, at det ikke er jeres skyld, når I mødes af forræede professionelle. Der er ikke noget i vejen med jer, og I har ikke gjort noget for at fortjene at blive krænket og ydmyget. Der er noget galt i vores velfærdssystem, og det kommer I desværre til at mærke. Det kan jeg kun dybt beklage.

Jeg kan love, at vi er mange, der på forskellig vis kæmper for ordentligheden og fagligheden. Lige nu taber vi desværre terræn, da de positivt camouflerede forringelser har langt større negative konsekvenser, end vi kan nå at hamle op med. Vi taber terræn, fordi alt for mange professionelle ikke tør kritisere forrået praksis. Og vi taber terræn, fordi der sættes for meget på at tale tingene op og alt for lidt på at styrke fagligheden.

De faglige mantraer

Mennesker med usynlige handicaps gør det så godt, som de kan.

Mennesker med usynlige handicaps – og deres familier – gør, hvad de kan for at løse problemerne og få hverdagen til at hænge sammen.

Al adfærd forstås som en udtryksform.

Alle mennesker har en stærk drivkraft til at udvikle sig i eget tempo og på egen måde hele livet igennem for derigennem at blive mere og mere sig selv – med andres hjælp.

De professionelle har hovedansvaret for, at samarbejdet lykkes.

Litteratur

Bauman, Z. (2007): Fællesskab. En søgen efter trykthed i en usikker verden. Hans Reitzels Forlag.

Birkmose, D. (2013): Når gode mennesker handler ondt – tabuet om forråelse. Syddansk Universitetsforlag.

Birkmose, D. (2014a): Bør personale styre eller støtte andre? Den klassiske diskussion om, hvorvidt vi bør have en styrende tilgang eller en ikke-dirigerende tilgang til at hjælpe andre mennesker, bliver mere og mere aktuel. www.dorthebirkmose.dk.

Birkmose, D. (2014b): Fysiske og psykiske magt-anvendelser skaber afmagt hos alle. Unge Pædagoger, nr. 3, 2014, pp. 35-50.

Bøttcher, L. & Dammeyer, J. (2013): Handicappsykologi. En grundbog om arbejdet med mennesker med funktionsnedsættelser. Samfundslitteratur.

Elvén, B.H. (2010): Problemskabende adfærd ved udviklingsforstyrrelser eller udviklingshæmning. Dansk Psykologisk Forlag.

Elvén, B.H. (2013): Adfærdsproblemer i skolen. Dansk Psykologisk Forlag.

Gammeltoft, B.C. (2009): Sansestimulering hos voksne. Forlag Gammeltoft.

Grønbæk, K.M. (2003): Neuropædagogik - en gang for alle. Grønbæks Forlag 2003.

Hagelquist, J.Ø. (2013): Mentalisering i mødet med udsatte børn. Hans Reitzels Forlag.

Juul, J. (2013): Aggression – en naturlig del af livet. Akademisk Forlag.

Kitwood, T. (1999): En revurdering af demens – personen kommer i første række. Munksgaard.

Knudsen, A.E. (2002): Pæne piger og dumme drenge – hvor er der ingen børn, der opfører sig som om de har en hjerne? Forlaget Schönberg.

McGee, J.J. & Menolascino, F.J. (1991): Beyond Gentle Teaching - A Nonaversive Approach to Helping Those in Need. Springer Science.

Miller, W.R. & Rollnick, S. (2014): Den motiverende samtale. Støtte til forandring (2.ed.). Hans Reitzels Forlag.

Sigsgaard, E. (2014): Om børn og unges nej. Farvel til lydighedskulturen. Tiderne Skifter.

Thybo, P. (2013): Neuropædagogik. Hjerne, liv og læring. Hans Reitzels Forlag.